

Op zoek in de stad naar een historische lift

Iedereen kijkt er vol bewondering naar: een lift met deuren in sierlijk smeedijzer, het interieur in tropisch hout, afgewerkt met fluweel en glanzend koper. Zoemend gaan ze op en neer. Maar de nieuwe wetgeving rond veiligheid van historische liften zou ze in 2022 wel eens definitief op de begane grond kunnen houden. *CittA* vond in de stad enkele bijzondere exemplaren en luisterde naar de verzuchtingen van hun eigenaars.

Tekst: Suzanne Antonis
Foto's: Walter Saenen

Een lift is geen moderne uitvinding. Al in de klassieke oudheid wisten de Romeinen hoe ze zware lasten omhoog moesten hijsen zonder dat hun rug in twee brak. Hun systeem was eenvoudig: een tredwiel met touwen dat door slaven werd aangedreven. In de kleine toren van de Antwerpse kathedraal staat nog een tredwiel uit de zestiende eeuw: bedrijfsklaar en met een hefvermogen tot 1.000 kilogram.

Het liftsysteem zoals wij het kennen, kwam voor het eerst in 1857 op de markt. “In de Verenigde Staten en gebouwd door de firma Otis, die naast Schindler, Thyssen en Kone nog altijd een wereldspeler is. In Antwerpen maakten vanaf 1905 de liftateliers Daelemans op het Falconplein en Thiery in de Violetstraat furore”, zegt Vincent Deckers. Hij is zaakvoerder van de firma Konhef, een officiële instantie die de veiligheid van liften controleert. “Herstellen doen we niet”, zegt Vincent, “dat is de verantwoordelijkheid van de eigenaar die daarvoor vakmensen onder de arm moet nemen. Ook voor historische liften en net daar wringt het schoentje. Moderne liftenbouwers hebben de kleine ateliers overgenomen, maar kennen de oude technieken niet meer of hebben niet de juiste vervangstukken. Zij installeren liever een nieuwe lift. Maar daarover kan mijn vader Guy je veel meer vertellen. Hij heeft vijftig jaar ervaring in ons bedrijf én hij is specialist in historische liften. Zijn passie en vooral zijn bezorgdheid over de veiligheid van liften heeft zelfs geleid tot een klein museum. Daarin verzamelen we alle mogelijke onderdelen van oude liften die zijn afgebroken, zodat onze controleurs met kennis van zaken op pad kunnen. En kon mijn vader een historische lift van de sloophamer redden, dan sleepte hij hem in zijn geheel naar hier.”

De overheid kijkt mee

Maar wat is nu een historische lift? Guy Deckers: “Een scharniermoment is het jaar 1958. Bij alle liften die daarna worden gebouwd, moeten de schachten over de hele hoogte doorlopend zijn en moet de lift zelf volwandige bordes- en kooideuren hebben. Volgens een wet van 2003 dienen de liften in private woongebouwen binnen verschillende termijnen te worden aangepast. En vandaag laait de discussie opnieuw op omdat de oudste liften van voor 1958, ook alle liften met historische waarde, tegen 2022 moeten aangepast zijn aan de nieuwe veiligheidsnormen. Bij

Vanaf 1991 zijn waarschuwingbordjes verplicht.

In Antwerpse privé-appartementen staan nog minstens 107 historische liften.

“In ons museum verzamelen we alle mogelijke onderdelen van oude liften die zijn afgebroken, zodat onze controleurs met kennis van zaken op pad kunnen”

die liften is vooral het probleem van schachtdeuren en -wanden met traliewerk wegens klemmings- en valgevaar. Bij niet-aanpassing dreigt uitdienststelling of erger nog: de afbraak.”

De federale regering tekende de wetgeving rond de veiligheid van liften uit en stelde een speciale commissie samen om zich te buigen over de historische liften. Guy Deckers is daar trouwens de voorzitter van. “Maar aan de andere kant is er ook de esthetische en erfgoedwaarde van zo’n lift”, zegt Guy, “en dat is dan weer een regionale bevoegdheid. Het zijn twee aparte diensten die te weinig overleg plegen en de lifteigenaars zijn daarvan de dupe. Zij moeten hun lift in orde stellen met de wetgeving en tegelijk willen de erfgoedbewaarders dat er esthetisch niet aan geraakt wordt. Dat is op te lossen, maar je vindt er dus moeilijk de nodige vakmensen voor en het kost veel geld.”

Een didactisch museum

We krijgen van Guy Deckers nog een rondleiding in zijn didactisch museum in de Gijzelaarsstraat waar hij een tweede geschiedenis van de lift uitlegt. “De manier van aandrijving is cruciaal in de evolutie van de lift”, zegt hij. “Na de handaandrijving en de stoommachine, kwam er in 1910 in Antwerpen eindelijk elektriciteit. Met gelijkstroom had je nog een liftboy nodig die de hendel bediende om de lift aan te drijven en te doen stoppen. Vanaf de invoering van wisselstroom namen eenvoudige bedieningsknoppen die taak over.” Guy toont ons hoe de snelheidsbegrenzers en vanginrichting werken die moeten verhinderen dat een lift in vrije val naar beneden suist. In theorie kan een lift een hoogte van 700 meter aan. Vanaf die grens breekt de kabel door zijn eigen gewicht. De oude schakelborden zijn echte kunstwerkjes. Gemaakt in porselein met schakelaars voor stijgen en dalen, de verschillende ver-

diepingen en voor de aandrijving. “Zelfs de kabeltjes zijn geïsoleerd met porseleinen pareltjes”, zegt Guy. Hij kan van het kleinste onderdeel de functie en de samenstelling uitleggen, hoe je kan zien dat ze defect zijn en op welke manier ze hersteld kunnen worden. Guy: “Veiligheid gaat voor alles, er zijn al genoeg ongelukken gebeurd.”

Oude glorie

We verlaten het Konhef-museum, maar niet de geschiedenis van de lift. Een steenworp verder in de Gijzelaarsstraat vinden we nog een goederenlift met handaandrijving uit 1901. Een ophangconstructie, een kooi, een staalkabel, een tegengewicht, een tandwiel en een bandrem, meer was er toen niet nodig om 500 kilogram drie verdiepingen omhoog te hijsen. “Je vergeet het trekzeel”, lacht Pascal van de firma Gramma die hier vandaag haar kantoren heeft. “Zonder mankracht gaat de lift geen centimeter omhoog.” Tegelijk trekt hij aan onze mouw, want we kunnen het niet laten om over het hekje van amper een meter hoog in de diepte van de schacht te gluren. “De lift mag niet meer gebruikt worden”, zegt Pascal resoluut. “Maar we houden ze intact voor de historische waarde. Het is een van de oudste exemplaren van Antwerpen.” Bij likeurstokerij Elixir d’Anvers op de Haantjeslei had stoker Benjamin al enkele jaren een probleem. “Ik had nergens een eigen plekje waar ik mijn gerief kon leggen”, zegt hij. “Toen ik erachter kwam dat de goederenlift allang niet meer gebruikt werd, heb ik er mijn kantoortje ingericht.” Een kast en een stoel, meer heeft Benjamin niet nodig en die passen perfect in de lift, nog gebouwd door Atelier Daelemans in 1920. “Alles was toen nog in het Frans”, zegt Benjamin nog. “Kijk maar naar de instructies: ‘M’ is monter of stijgen, ‘D’ is descendre of dalen. En op het ein-

de van de dag kan ik met het smeedijzeren hek mijn superkantoortje netjes afsluiten.”

Beschermd erfgoed

In 1990 schreef Guy Deckers in het gerenommeerde tijdschrift *Monumenten & Landschappen* een lijvig pleidooi voor liften als levend technisch patrimonium. Het was de directe aanleiding voor de overheid om eens grondig na te denken over

Links en boven: Het museum van Konhef herbergt enkele oude liften en vervangstukken. Inzet: Guy en zoon Vincent Deckers.

Stoker Benjamin van Elixir d’Anvers heeft de buiten gebruik geraakte lift ingericht als een eigen kantoortje.

Lift naar lunch- en tearoom Moments op de Meir. Inzet: werkneemster Eva.

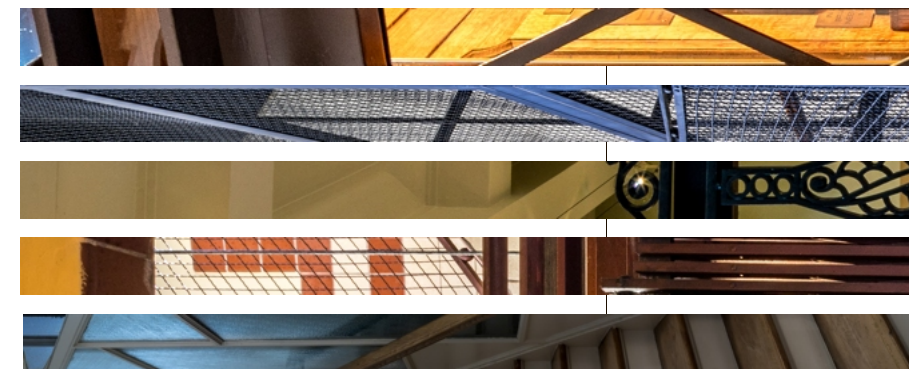
hoe we kunnen omgaan met historische liften en hoe ze aan de nieuwe veiligheidsnormen moeten worden aangepast, zonder dat ze hun historische karakter verliezen.

In Antwerpen werden drie liften beschermd als erfgoed. Eentje van de drie is nog publiekelijk toegankelijk en bevindt zich op de Meir 47 in het voormalige handels- en tentoonstellingsgebouw Wijnen. Je kan er nog altijd op historische wijze naar de tweede verdieping. Eva en haar collega's houden daar een lunch- en tearoom open. De Stigler-lift dateert van 1926, de liftkooi is van handgesneden eik, heeft spiegels en op de bordesdeuren staat nog de originele koperen deurkruk. De schachtafsluiting is van het fijnste smeedwerk. "Er mogen maximum drie personen tegelijk in de lift stappen", zegt Eva. "Hij wordt hier veelvuldig gebruikt en we letten er goed op dat hij perfect functioneert. Soms schommelt hij wat, maar bij het minste euvel bellen we de hersteldienst." De kooideur is met de tijd wel vervangen door een dichte metalen plaat. 'Hard duwen' heeft Eva erop geschreven. "Maar een van de bewoners van de appartementen heeft dat toch een keer verkeerd begrepen. In een vlaag van paniek toen de deur niet onmiddellijk openging, presteerde hij het om de ijzersterke kooideur uit elkaar te trekken."

"Liftenbouwers doen er alles aan om deze juweeltjes niet te moeten herstellen. Liever breken ze af en installeren ze een moderne lift"

Mooi maar niet beschermd

In 2012 deed de dienst Monumentenzorg van de stad Antwerpen een oproep om de historische personenliften van vóór 1958 te signaleren. In totaal kwamen er 107 reacties binnen. De bewoners van de Mechelsesteenweg 109 dienden prompt hun dossier in. Edith Vermeiren staat ons graag te woord, want vandaag staat het behoud van historische liften weer volop in de belangstelling. Edith: "Er bestaat een wetgeving omtrent liftveiligheid die alternatieve moderniseringstechnieken toelaat, zodat de authenticiteit van een lift bewaard kan worden. Maar liftenbouwers doen er alles aan om ze niet op die manier te moeten herstellen. Liever breken ze af en installeren ze een moderne lift. Er is nu op nationaal niveau

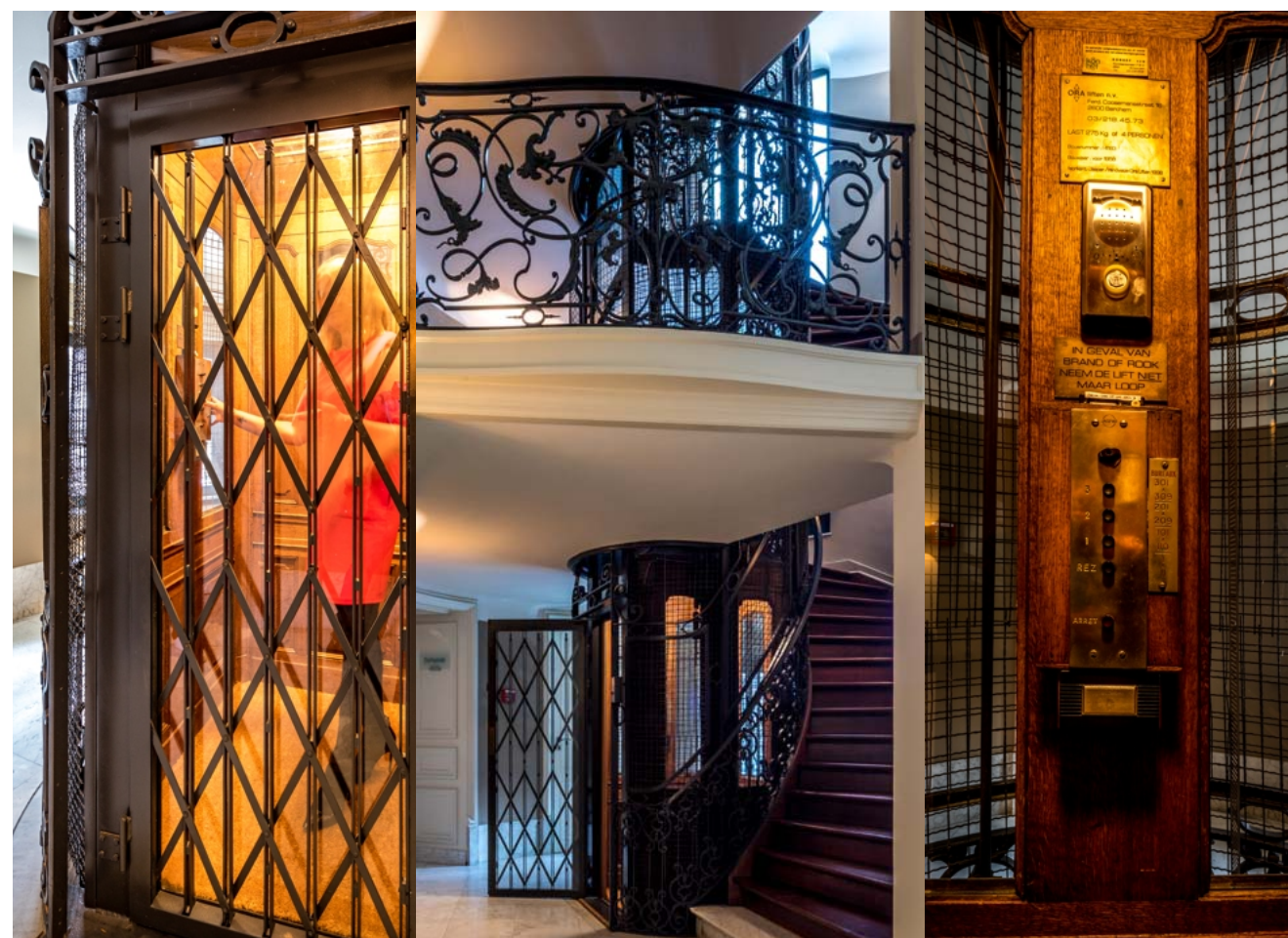

een petitie gestart om de regering onder druk te zetten dat ze eindelijk maatregelen treft, zodat modernisering niet gelijkstaat aan afbraak."

Ook Ackermans & Van Haaren diende een dossier in. We mochten de lift even bezigen in het pand op de Begijnenvest. "De lift zelf is niet beschermd, maar staat wel in een gebouw dat is vastgesteld als bewaard erfgoed", zegt mede-werkster Michaëla. "Hij wordt niet meer zo vaak gebruikt, maar we zijn er best trots op." Het is dan ook een juweeltje. Volledig in glanzend hout, alleen de smeedijzeren bordesdeur is met een kunstige glasplaat aangepast aan de veiligheidsnormen. En met een waarschuwing die voor alle tijden geldt: 'In geval van brand of rook, neem de lift niet maar loop'. ■

INFO:
Het liften-museum van Konhef is open op Erfgoed- en Monumentendagen.
www.konhef.be

De petitie voor het behoud van historische liften tekenen, kan op www.saveourelevators.com.

Ackermans & Van Haaren, Begijnenvest.

Privéwoning, Mechelsesteenweg. Inzet: bewoonster Edith Vermeiren.